

SAMHANDLINGSPLAN FOR PRIVATARKIV I FINNMARK

1. Innledning

1.1. Bakgrunn og målsetning

Denne samhandlingsplanen er et resultat av det nasjonale prosjektet ”Privatarkiv i museer” som ble utført i regi av ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum) og Riksarkivaren. Prosjektets hovedmål er å profesjonalisere arbeidet med privatarkiv i de konsoliderte museene og å bidra til at privatarkiv i disse skal være godt oppbevart, ordnet og tilgjengeliggjort. Målsetningen innebærer videre at museene i sine samlingsforvaltningsplaner også formulerer retningslinjer for oppbevaring, ordning, katalogisering og tilgjengeliggjøring av arkiv som samsvarer med arkivfaglig metode og praksis. Dette er videre en forutsetning for at privatarkiver i museene skal kunne legges til rette i en landsdekkende infrastruktur for arkivinformatjon, slik at brukere kan få god tilgang til kildematerialet, både gjennom kataloger på nett og ved direkte tilgang til digitaliserte kilder. Museenes arkiver bør derfor registreres i ASTA og gjøres tilgjengelige i Arkivportalen.¹

I tildelingsbrevet fra ABM-utvikling (datert 11.11.2009) er det formulert to mål for Finnmark:

1. utarbeidelse av plan for samhandling og arbeidsfordeling mellom museene og andre institusjoner som arbeider med privatarkiv
2. kompetanseheving og etablering av nettverk for privatarkiv

Finnmark fylkesbibliotek, som er fylkeskoordinerende ledd for privatarkivarbeidet i Finnmark, har gjennomført prosjektet i samarbeid med museene og de sentrale arkivaktørene i fylket. Prosjektet har blitt gjennomført parallelt med utarbeidelse av bevaringsplan for privatarkiver i Finnmark. Blant annet er status for privatarkivarbeidet ved museene i Finnmark kartlagt, og spørsmål vedrørende museenes målsetninger, innsamlingsområde og ressurser er drøftet.

Privatarkiver er arkiver fra aller typer ikke-offentlig virksomhet: privatpersoner, organisasjoner, bedrifter. Privatarkiver kan inneholde informasjon av stor verdi for enkeltpersoner, lokalsamfunn og samfunnet generelt. Private og offentlige arkiv blir skapt i en samhandling mellom offentlige og private samfunnsaktører og utgjør dermed integrerte deler av et felles samfunnsminne. Mens offentlige arkiv blir systematisk bevart og gjort tilgjengelig for samtid og ettertid, gjelder dette i relativt lite omfang og mer tilfeldig for privatarkivmateriale. Dette fører til at mye viktig samfunnsdokumentasjon blir tapt.

Det er flere årsaker til denne situasjonen: Det finnes ingen lovbestemte pålegg om bevaring av privatarkiv, slik en har for de offentlige arkivene. De statlige, fylkeskommunale og kommunale arkivinstitusjonene er primært opprettet og finansiert for å ta vare på arkivene til sine oppdragsgivere. Bevaring av privatarkiv vil derfor være en sekundær oppgave for disse institusjonene, avhengig av spesielle offentlige løyver eller privat finansiering. Museene er viktige depotinstitusjoner for privatarkiv i sine lokalsamfunn, spesielt i Finnmark hvor det ellers er få bevaringsinstitusjoner i forhold til andre deler av Norge. Her har museene hatt en

¹ St.meld.nr.48 (2008-2009). Fremtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying (Museumsmeldingen).

viktig oppgave i å ta imot privatarkiver. Heller ikke innen museene har privatarkivarbeidet vært en prioritert oppgave ettersom gjenstandssamlingene har vært museenes spesialområde.

Denne samhandlingsplanen har som målsetning å samordne arbeidet med innsamling, ordning, katalogisering og tilgjengeliggjøring av privatarkiv i arkivinstitusjoner og museer i Finnmark. En rasjonell arbeidsfordeling og samordning motvirker konkurrerende overlapping og sikrer faglig sammenheng og god ressursnyttning.

1.2. Rammeverk for det nasjonale og regionale privatarkivarbeidet

I Riksarkivarens retningslinjer legges det føringer for et nasjonalt og regionalt samarbeid for innsamling, bevaring og tilgjengeliggjøring. Samarbeidet skal bygge på arbeidsfordeling mellom institusjonene. Institusjoner som arbeider innenfor samme geografiske område eller samfunnssektor bør inngå avtaler som avgrensner partene sine områder for innsamling av privatarkiv. Disse områdene kan defineres tematisk, geografisk eller som kombinasjon av disse kriteriene. Hver institusjon bør på dette grunnlaget formulere en innsamlingspolitikk som identifiserer hva slags arkivmateriale en tar sikte på å samle inn. Innsamlingspolitikken kan videre konkretiseres i en bevaringsplan som identifiserer de arkiver som en institusjon tar sikte på å samle inn, ordne og gjøre tilgjengelig. Retningslinjene tilrår at det blir utarbeidet overordnede bevaringsplaner på nasjonalt og regionalt nivå. På regionalt nivå skal dette arbeidet samordnes av et eget koordinerende ledd som er utpekt av Riksarkivaren. Finnmark fylkesbibliotek fikk en slik funksjon i 2004.

Riksarkivarens retningslinjer for arbeid med privatarkiv etablerer et faglig og organisatorisk rammeverk for privatarkivarbeidet både nasjonalt og regionalt. Organisatorisk legger retningslinjene opp til en struktur der Riksarkivaren koordinerer arbeidet nasjonalt, mens de regionale koordinerende organene samordner privatarkivarbeidet i fylket. I tillegg forutsetter retningslinjene at de institusjoner som tar imot privatarkiv skal legge arkivfaglige prinsipper til grunn for dette arbeidet.

1.3. Privatarkivarbeidet i Finnmark

Privatarkivarbeidet i Finnmark har vært drevet uten noen samhandling mellom de ulike aktørene. Den viktigste årsaken til dette er at det er ikke suttet av offentlige midler til koordineringsarbeid tidligere.

Det finnes flere institusjoner som i varierende grad bevarer privatarkiver med opphav i Finnmark: Statsarkivet i Tromsø, Interkommunalt arkiv Finnmark (IKAF), Samisk arkiv, Finnmark fylkesbibliotek og de fem konsoliderte museene med sine avdelinger. Disse er Museene for kystkultur og gjenreisning (herunder Berlevåg Havnemuseum, Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms, Gamvik museum, Måsøy museum og Nordkappmuseet), Varanger Museum (herunder Sør-Varanger museum, Vadsø museum – Ruija kvenmuseum, Vardø Museum), Verdensarvsenter for bergkunst (herunder Alta museum), RiddoDuottarMuseat (herunder RDM- De Samiske Samlinger, RDM.-Kautokeino bygdetun, RDM-Kokelv sjøsamiske museum, RDM-Porsanger museum) og Deanu og Várjjat Museasidda Vuodđudus/Stiftelsen Tana og Varanger Museumssiida (herunder Várjjat Sámi Musea, Østsamisk museum, Saviomuseum og Tana museum). Museene og Finnmark fylkeskommune har hatt en viktig rolle overfor private arkiver og samlet forvalter de ca. halvparten av det som er bevart av privatarkiver i Finnmark. I de

kommunene som står uten bevaringsinstitusjon som Loppa, Hasvik, Lebesby og Båtsfjord har kommunearkiver hatt en rolle som mottaker av privatarkiver.

Det er generelt bevart veldig lite privatarkivmateriale fra Finnmark, sammenlignet med andre fylker i Norge. Ifølge ABM-rapporten "Til kildene. Kartlegging av regionale og lokale arkiver" fra 2007 kommer Finnmark dårligst ut av alle fylkene i Norge når det gjelder mengden av bevart privatarkivmateriale. Her er det mange grunner som spiller inn. En viktig årsak til dette er at det under andre verdenskrig gikk mye arkivmateriale tapt. Det er også mange andre grunner som for eksempel en manglende bevissthet om at privatarkiver er viktige. Betydelig mengder kastes eller går på annen måte tapt etter at bedrifter er nedlagt eller gått konkurs eller i forbindelse med dødsbo. Også ressursmangel må nevnes.

I forbindelse med kartlegging av den bevarte arkivbestanden i depot for bevaringsplanprosjektet kommer det tydelig frem at det ikke er balanse mellom den geografiske og tidsmessige representativiteten i materialet. Det finnes geografiske områder/kommuner i Finnmark hvorfra det nesten ikke finnes privatarkivmateriale i depot. Disse er hovedsakelig kommuner som står uten bevaringsinstitusjon som Loppa, Hasvik, Lebesby og Båtsfjord. Det er bevart lite arkivmateriale også fra Måsøy og Tana.

Den bevarte arkivbestanden fra Finnmark utgjør et lite representativt utvalg av næringsarkiver av dominerende sektorer eller organisasjonsarkiver av generell karakter. Det er kommuner hvor hjørnesteinbedrifter og viktigste nærings- og organisasjonsarkiver er fraværende i depot. En viktig årsak til den beskjedne og skeive arkivbestanden som er samlet i Finnmark er nettopp at privatarkivarbeidet i fylket frem til nå har vært ukoordinert og tilfeldig. Det har manglet en arbeidsfordeling i innsamlingsområder mellom de ulike bevaringsinstitusjonene i fylket. Det er ikke utarbeidet overordnet bevaringsplan for fylket. De fleste museene har ikke drevet noen form for systematisk innsamling av privatarkiv og mottak av arkiv har vært tilfeldig. Noen få museer har utarbeidet en klar bevaringspolitikk og nedfelt arbeidet med privatarkiv i museets plan for samlingsforvaltning. Dette vises at privatarkivmateriale består av mange små samlinger og rene fragmenter som er vanskelig å benytte i bredere kildemessige sammenhenger. Fordelen med en klar arbeidsfordeling er at den reduserer unødvendig konkurranse og konfliktsituasjoner mellom institusjoner. Den også reduserer muligheten for oppdeling og splitting av arkiver på flere bevaringsinstitusjoner. Når man har en klart utformet arbeidsfordeling, unngår man den situasjonen at arkivmateriale til en og samme arkivskaper som avleveres på ulike tidspunkter, havner i mange ulike institusjoner.

Ordnings-, katalogiserings-, registrerings- og digitaliserings etterslep er et stort problem i de fleste bevaringsinstitusjoner i Finnmark. Museene og Finnmark fylkesbibliotek oppgir at en stor del av materialet er uordnet og derfor utilgjengelig for publikum. Av materiale som er oppgitt ordnet, er trolig en relativt stor andel ikke systematisert eller registrert etter arkivfaglige prinsipper. Dette reduserer i høy grad arkivenes verdi som kilder og dokumentasjon, både for forskningen og for publikum og i institusjonenes eget arbeid. Flere museer mangler kataloger og lister over arkiver som de forvalter. Den høyest prioriterte oppgaven i forhold til privatarkivarbeid i Finnmark i de fleste institusjoner må være å få listeført arkivmateriale og å få redusert noe av etterslepet før man kan begynne å drive aktiv innsamling. Særlig bør arkiver etter hjørnesteinbedrifter og viktige fisker næringsarkiver tilgjengeliggjøres og det er også viktige organisasjonsarkiver som bør prioriteres.

Stillingsressursene til arkivarbeidet ved museene og Finnmark fylkesbibliotek er ikke tilstrekkelige for å få tak i ordnings- og digitaliserings etterslepet. Museene strever fremdeles

med å få gjenstands- og fotosamlinger overført til PRIMUS og å få etterslepet i registrering og digitalisering av disse åjour.

Opplysningene fra museene viser at halvparten av museene som oppbevarer arkivmateriale, samt Finnmark fylkesbibliotek har spesialrom for arkiv/magasiner som stort sett tilfredsstillende Arkivforskriftens krav til oppbevaring av arkiver. I Kystmuseene oppbevares arkivmateriale i godkjente magasiner, med unntak av i Berlevåg og i Måsøy hvor forholdene er svært mangelfulle. Det er nettopp Berlevåg havnemuseum som oppbevarer den største delen av Kystmuseenes privatarkivmateriale. Dessuten er det ikke plass i magasinet i Nordkappmuseet slik at arkivmateriale oppbevares i et annet lokal hvor forholdene er ikke gode. Gamvik museum og Gjenreisningsmuseene har begge magasiner hvor det er god plass fremover og særlig gjelder dette Gjenreisningsmuseet etter utvidelsen. Alta museum har gode magasinforhold og magasinet er tilknyttet til museets bibliotek som har funksjon som lesesal. I Varanger Museum har alle avdelingene tilfredsstillende magasiner. I Vardø og sannsynligvis i Sør-Varanger (etter rydding av magasinet) er det god lagringsplass fremover. Når det gjelder Vadsø museum så er rommet som benyttes som magasin fullt og derfor bevares det arkivmateriale over flere rom hvor forholdene er ikke tilfredsstillende. Blant annet det mangler brannsikre spesial hyller og klimaregulering. I RiddoDuottarMuseat avdeling Kokelv og i Tana og Varanger Museumssiida i Tana mangler lokaler som egner seg til oppbevaring av arkivmateriale. Finnmark fylkesbibliotek har ikke mye lagringsplass fremover (ca. 30 hyllemeter ledig plass i sin magasin).

2. Innsamling av privatarkiv

2.1. Koordinering av privatarkivarbeidet

Riksarkivaren har i brev av 29.11.2004 oppnevnt Finnmark fylkesbibliotek som koordinerende instans i privatarkivarbeidet i fylket. Denne rollen innebærer flere oppgaver: Å bidra til å koordinere privatarkivarbeidet i Finnmark, å fungere regionale kompetansesentre for de institusjoner som trenger det og å utarbeide overordnet bevaringsplan for privatarkivarbeidet i fylket.

Fra november 2009 har Finnmark fylkesbibliotek deltatt i prosjektet "Privatarkiv i museer", som er et nasjonalt prosjekt i regi av ABM-utvikling og Riksarkivaren med formål å styrke den arkivfaglige kompetansen i museer. I løpet av dette prosjektet er status for privatarkivarbeidet i museene blitt kartlagt med hjelp av arkivkartleggingen i 2005 og de opplysninger som museene har gitt i forbindelse med dette prosjektet. Det ble satt i gang en prosess for definering av innsamlingsområder, roller og oppgaver mellom de ulike institusjoner. Spørsmål vedrørende museenes målsetninger, innsamlingsområder og ressurser ble drøftet. Dette arbeidet har gitt et godt grunnlag for å utarbeide en samhandlingsplan for privatarkivarbeidet i Finnmark.

Som et ledd i samhandlingsplanen vil det bli opprettet et nettverk av de institusjonene som deltar i samarbeidet.

2.2. Innsamlingsområde

En plan for privatarkivarbeidet må bygge på en klar arbeidsdeling mellom institusjonene når det gjelder innsamling av arkiver. Hver institusjon må derfor formulere en

innsamlingspolitikk som definerer hvilke innsamlingsområder en tar sikte på å dekke. Samlet skal disse innsamlingsområdene dekke fylket, men uten å overlape hverandre.

En institusjons innsamlingsområde defineres med hjelp av geografiske kriterier, som eventuelt kan suppleres med tematiske kriterier.

De geografiske kriteriene kan dreie seg om to forhold: arkivskaperens lokalisering og geografiske arbeidsområder. I mange tilfeller vil disse være sammenfallende, for eksempel når en lokal handelsvirksomhet har lokalsamfunnet som kundegrunnlag eller et lokallag av en organisasjon rekrutterer medlemmer fra en kommune. Det samme vil være tilfelle der en produksjonsvirksomhet sysselsetter mennesker i et lokalsamfunn selv om de selger produktene sine andre steder. I andre tilfeller kan det være at lokalisering og arbeidsområde ikke er sammenfallende. Et eksempel på dette er Brødrene Aarsæther sine fiskefabrikker flere steder i Finnmark som hadde hovedkontor i Ålesund eller Fi-No-Tro som hadde bedrifter i mange kommuner med hovedkontor i Honningsvåg. I slike tilfeller kan et arkiv havne innenfor flere institusjoners innsamlingsområder, og det vil bli nødvendig å ta stilling til hvilke forhold som skal veie tyngst.

De tematiske kriteriene kan dreie seg om arkivskapertype (for eksempel bedrifter), de kan være knyttet til bestemte samfunnsområder eller næringer (for eksempel fiskeri), etnisk opphav (for eksempel samiske arkiver) eller de kan gjelde bestemte typer materiale. De er gjerne institusjoner med bestemte samfunnsoppdrag som har gjort en slik tematisk avgrensning av sin innsamlingspolitikk. Dersom arkiver må deles mellom institusjoner, skal dette skje i tråd med arkivfaglige prinsipper.

Den samfunnsmessige dokumentasjonsverdien til et arkiv må også kunne vektlegges når man skal definere innsamlingsområder: arkiver med stor samfunnsverdi må være tilgjengelige for et bredt publikum. En institusjon som mottar et slikt arkiv bør ha ressurser til å ordne, katalogisere og formidle materialet. Når dette ikke er tilfelle bør arkivet kunne overføres til en institusjon som har disse ressursene.

2.3. Innsamlingsområde for institusjonene

I defineringen av innsamlingsområdet til de ulike bevaringsinstitusjonene i Finnmark har institusjonenes overordnet plan og vedtekter selvfølgelig dannet grunnlag for dette. Når det gjelder museene har de geografiske kriteriene falt naturlig på plass ettersom de ulike museumsavdelingene også er lokalmuseum i sin kommune. Det er bare Lebesby, Hasvik og Båtsfjord som mangler museumstilbud. De fleste museer har regionalt eller nasjonalt ansvar for visse tema slik at geografien blir supplert med dette. De fleste museer driver ikke aktiv innsamling, men fungerer som mottakere da de tar imot det som blir tilbudt dem.

Innsamlingsområdet som er beskrevet under skal utgjøre hver institusjons innsamlingspolitikk, det vil si det planmessige arbeidet av innsamling av privatarkiver. Innsamlingspolitikken er likevel ikke til hinder for at en institusjon kan ta imot arkiver som faller utenfor sitt innsamlingsområde, for eksempel når det er et uttrykt ønske fra arkiveieren. Hvis materialet er gitt i gave så er dette en juridisk betegnelse slik at eiendomsretten tilhører bevaringsinstitusjonen

Samisk arkiv

Samisk arkiv i Kautokeino er en arkivinstitusjon med privatarkiv som spesialitet. Arkivet skal ta imot, bevare og tilgjengeliggjøre arkivmateriale fra det samiske samfunn i hele Norge. Til grunn for Samisk arkivs bevilgning er arbeidet med samiske arkivskapere og samisk privatarkivmateriale på forskjellige medier i hele Finnmark. En samhandlingsplan må ikke være til hinder for Samisk arkiv å fortsette dette arbeidet. Samisk arkiv har rolle som et kompetansesenter i forhold til mottak av samisk privatarkivmateriale og kunnskap om behandling av samisk språklige privatarkiver. Arkivet kan fungere også som depot til de samiske museene som ønsker det.

Museene for kystkultur og gjenreisning i Finnmark IKS

Museene for kystkultur og gjenreisning i Finnmark IKS eies av kommunene Hammerfest, Nordkapp, Måsøy, Berlevåg og Gamvik. Selskapet har under utvikling mest mulig felles planer for innsamling og en felles forvaltningsplan for samlingene. Dette innebærer målsetting, arbeidsdeling og en felles profil for selskapet som helhet, samtidig som man tar hensyn til at den enkelte avdeling også skal fungere som lokalmuseum for sin kommune.

Museene for kystkultur og gjenreisning er villig til å utvikle samarbeidet med IKAF i Lakselv.

Måsøy museum

Avdelingen Måsøy museums ansvarsområde kan omfatte privatarkiv fra Måsøy kommune. Tematisk ønsker museet å spesialisere seg på å samle inn privatarkiver som dokumenterer utvikling av fiskeriteknologi og fiskeflåten, som for eksempel arkiver etter fiskebåtredere i kommunen.

Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms

Avdelingen Gjenreisningsmuseet skal utvikles til et dokumentasjonssenter for krig og gjenreisning i Finnmark og Nord-Troms, noe som ligger i museets navn og som kan ha betydning i nasjonal sammenheng. Av den grunn skal museet systematisk samle inn privatarkivmateriale angående gjenreisning fra hele fylket. I tillegg omfatter museets innsamlingsområdet arkivskapere med lokalisering og arbeidsområde innenfor Hammerfest kommune.

Nordkappmuseet

Avdelingen Nordkappmuseets innsamlingsområde er avgrenset til privatarkiv i Nordkapp kommune, med spesielt fokus på Nordkappturisme og utbygging av veier i kommunen med bakgrunn i utvikling av turistnæringen. I tillegg har museet hovedansvar for kystkultur og fiskerihistorie i Finnmark. Nordkappmuseet ønsker å bygge opp mer oppfattende samlinger fra hele fylket innenfor sitt satsingsområde, men den knappe magasinressursen er foreløpig til hinder for dette. Det er arkivmateriale som per i dag oppbevares utenfor magasinet på grunn av plassmangel og museet vurderer å overføre arkivmateriale til IKAF.

Gamvik museum

Avdeling Gamvik museum skal samle alle typer privatarkiver på Norkynhalvhøya som består av Lebesby og Gamvik kommuner. Siden museet skal komme inn som fast deltaker i Kystverkets etatismuseum vil museet satse tematisk på arkivmateriale knyttet til fyr- og kystverkshistorie i Finnmark. I tillegg er museet opptatt av å dokumentere hvalfangstperioden 1860-1904 i Finnmark.

Berlevåg Havnemuseum

Avdeling Berlevåg havnemuseums geografiske innsamlingsområde omfatter privatarkivmateriale fra Berlevåg kommune. Siden museet skal komme inn som fast deltaker i Kystverkets etatsmuseum ønsker å bygge opp mer omfattende samlinger, særlig fotomateriale som dokumenterer havneutbygging i kommunen. Planen er å digitalisere dette materialet og på grunn av museets utilstrekkelige magasinforhold setter grenser for innsamling av privatarkiver samarbeider museet med IKAF når det gjelder oppbevaring av originaler. Det er allerede overlevert privatarkivmateriale med høy informasjonsverdi til IKAF.

Varanger Museum IKS

Varanger Museum IKS eies av kommunene Vadsø, Vardø og Sør-Varanger. Museet har tre avdelinger med hovedkontor i Vadsø. Det utarbeides en innsamlingsplan for den konsoliderte enheten og de enkelte avdelinger. Per i dag er det ingen av avdelingene som driver aktiv innsamlingspolitikk. De fungerer som aktive mottakere da de tar imot det som blir tilbudt for museene.

Som hovedsatsningsområde er museenes ansvarsområde å være lokalmuseum for de respektive kommuner. Museet i Kirkenes har hovedfokus på grenselandshistorie, Vardø har pomorhistorie og Vadsø har kvenkultur. Innsamlingsområdet overlapper hverandre fra den tematiske og geografiske oppdelingen mellom museene og går utover kommunegrensene.

Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum IKS

Innsamlingsområdet for Alta museum omfatter arkivskapere med lokalisering og arbeidsområde innenfor nåværende Alta kommune. Museet har en todelt innsamlingsstrategi. Den ene omhandler bergkunsten i Alta som vil få en egen forvaltnings- og innsamlingsplan. Den andre handler om samlinger (her prioritert gjenstander og foto) som særlig representerer Altas nyere historie. VAM arbeider etter en vedtatt samlingsplan for perioden 2010-2014 og har ikke tatt stilling til ny innsamling av arkivmateriale.

RiddoDuottarMuseat (RDM)

RiddoDuottarMuseat sine avdelinger Kokelv sjøsamiske museum/Jáhkovuona mearrasámi musea, Porsanger museum/Porsáŋggu musea/Porsankin museo, *Kautokeino bygdetun/Guovdageainnu gilišillju* og *De Samiske Samlinger/Sámiid Vuorká-Dávvirat* vil ta i mot arkivalier dersom disse omfatter tema som er høyst relevante for museets faglige arbeid og innsatsingsområder, dvs. samisk kulturhistorie i Vest-Finnmark, herunder spesielt duodji (samisk tradisjonelt brukskunst) og dáidda (samisk kunst). Innsamlingen vil skje i nær dialog og samråd med eiere av materialet og med Samisk arkiv som har spisskompetanse i samiske privatarkiver.

Museet ser positivt på det fremtidige samarbeidet med privatarkivnettverket siden det er avdelinger som oppbevarer privatarkivmateriale, både på papirformat, og særlig fotografier. Det arkivalie og fotomateriale som pr. i dag finnes i RDMs lokaliteter, skal fortsatt ordnes og oppbevares der.

Deanu og Várjjat Museasidda Vuodđudus/Stiftelsen Tana og Varanger Museumssiida

Museumsstiftelsen er under etablering og er ennå ikke konsolidert. Museene er derved fortsatt i konsolideringsprosessen. Det å gi tilbakemelding på definering av roller, oppgaver og innsamlingsområder er etter museenes mening riktigst å se nærmere på etter at museumsstiftelsen er konsolidert. For museumsenhetene har dette både å gjøre med kapasitet og at den konsoliderte museumssiidaen bør se helhetlig på privatarkivarbeidet.

Museenes roller, innsamlingsområder og ressurser fremgår av overordnet planverk og er nedfelt i formålet med museumsstiftelsen. I hvilken grad innsamling skjer, følger av museenes planverk og ressurser. En naturlig samarbeidspartner vil være Samisk arkiv.

Finnmark fylkesbibliotek

Finnmark fylkesbibliotek er oppnevnt av Riksarkivaren som koordinerende instans for privatarkivarbeidet i Finnmark. I tillegg er Finnmark fylkesbibliotek ansvarsinstusjon for fotomateriale i fylket. Det kan være naturlig at arkivmateriale med store mengder foto kan avleveres ved Finnmark fylkesbibliotek siden biblioteket også fungerer som kompetansesenter for fotografier i fylket.

Finnmark fylkesbibliotek sitt innsamlingsområde kan dekke privatarkivmateriale som er fylkesomfattende og ikke naturlig hører inn under andres ansvarsområde. Det vil være naturlig å se Finnmark fylkesbiblioteks arkivmateriale i sammenheng med materiale som Vadsø museum har og skal ha i fremtiden etter at det nye museumsbygget står ferdig i tilnytning til Finnmark fylkesbibliotek.

IKAF (Interkommunalt arkiv i Finnmark)

IKAFs innsamlingsområde omfatter privatarkiv som er mottatt av medlemskommunene i fylket. IKAF driver ikke aktiv innsamling av privatarkiv men fungerer som kompetansesenter og eventuelt depot for privatarkiv som er tatt vare på av kommunene. IKAF fungerer også som depot for de institusjonene i samhandlingsnettverket som ønsker det.

Statsarkivet i Tromsø (SaTø)

SaTø er regionalt depot for Arbeiderbevegelses arkiver i Nord-Norge (ABANN-arkivet). Det vil være naturlig at arkiver etter organisasjon, lag og foreninger innen arbeiderbevegelsen fra Finnmark fremdeles skal samles inn i dette arkivet. Utover dette er Statsarkivet i Tromsø villig til å ta imot store arkiver som overstiger andre institusjonenes kapasitet i forhold til magasinplass eller tilgjengeliggjøring.

2.4. Samarbeidsformer i innsamlingsarbeidet

Finnmark fylkesbibliotek har rollen som ”Fylkeskoordinerende ledd” for privatarkivarbeidet i Finnmark.

Når et museum blir tilbudt arkiver som ikke er omfattet av de konsoliderte museenes innsamlingspolitikk, kan det ta kontakt med Finnmark fylkesbibliotek. Dersom arkiveieren samtykker i dette, skal det i samråd med institusjonene i nettverket avklares hvem som skal ta i mot dette arkivet og på hvilke vilkår dette skal skje.

3. Oppbevaring av arkivmateriale/ depotspørsmål i Finnmark

Arbeidsfordeling i forhold til oppbevaring er et mer problematisk spørsmål: Hvor og hvordan skal privatarkivmateriale i Finnmark oppbevares i fremtiden? Gjennom arbeidet med bevaringsplanen (hoveddokumentet) har det kommet frem at det fremdeles mangler en stor mengde viktige privatarkiv fra ulike samfunnsområder og geografiske områder i depot. Den største utfordringen med innsamling av disse arkivene, er depotsituasjon. Det oppbevares allerede mye arkivmateriale i lokaler som er ikke godkjente etter Riksarkivarens retningslinjer. Finnmark fylkesbibliotek og de fleste museene har ikke magasinplass til ta i mot større arkiver. Det som uten tvil er det mest kritiske punktet når det gjelder oppbevaring

av arkivmateriale i Finnmark er dermed plassmangel/lagringsplass. Det er ganske urealistisk at alle bevaringsinstitusjoner skal bygge egne depotlokaler. At man deponerer arkivene i arkivinstitusjoner eller museer som har allerede har godkjente lokaler med god lagringsplass fremover er nok et mer realistisk bilde. Fordelen ved oppbevaring hos en arkivinstitusjon, som hos Samisk arkiv, IKAF og Statsarkivet i Tromsø er at det ikke trenges noen nye ressurser til utbygging av godkjente lokaler eller oppbygging av kompetanse. De har lokaler, utstyr og kompetanse som tilfredsstillende kravene både til ordning og digitalisering, betjening, forvaltning og innsyn i materialet og formidling av og fra materialet osv.

Museene kan samle inn privatarkiver og sende disse til deponering på arkivinstitusjon uten å miste eierskap til disse. Det er museer i Finnmark som allerede har benyttet seg av tilbudet, blant annet Kystmuseenes avdeling i Berlevåg som har sendt et stort og viktig bedriftsarkiv til IKAF. Privatarkiver har ofte en stor betydning for lokaltilhørighet, og lokalefolkningen ønsker mest mulig nærhet til arkivene. Ved tilgjengeliggjøring og digitalisering av arkivmateriale og ved utvikling av gode låneordninger for originale materiale kommer det deponerte arkivmateriale nærmere lokalbefolkning og møter museenes behov i formidling, forskning og undervisning.

Hvis arkivmateriale skal oppbevares i museene bør de være villig til å prioritere ressurser til utbygging av godkjente lokaler, tilgjengeliggjøring og digitalisering, kompetanseoppbygging i behandling av papir og elektronisk skapt materiale (ordning og betjening). Innen de konsoliderte museene er det museer som har forskriftsmessige og romslige magasiner som kan fungere som depot for andre museer. Styret til Kystmuseene har allerede tatt initiativ til et felles magasin for selskapet ved at man får utvidet plass ved Gjenreisningsmuseet i Hammerfest. Også oppbevaringsforholdene er utmerket ved Gamvik museum som fikk et nytt og romslig magasin etter at det tidligere kjøle – og fryserommet ble omgjort. Ved Varanger Museum er det ledig lagringskapasitet på Vardø Museum etter at det ble montert over 300 hyllemeter rullereoler i deres magasin på Lushaugen. Konkrete utbyggingsplaner på Vadsø museum gir gode muligheter for bedring av magasinforholdene også i forhold til Finnmark fylkesbibliotek. Alta Museum har utvidelsesprosess i gang slik at det blir mer magasinplass. De samiske museene har begrenset magasinplass fremover eller denne er tilpasset til egen innsamling.

4. Resurser

Med bakgrunn i den tilstanden som det er på privatarkivarbeidet i Finnmark blir det tatt hensyn til behov for prioritering av ressurser. Det bør settes av ressurser til aktiv innsamling av materiale, bygges opp kompetanse og settes av ressurser til ordning, katalogisering, registrering til ASTA, digitalisering og betjening av det innsamlede materiale. Det bør også settes av midler til å innføre ASTA i de institusjoner som det mangler. ASTA er en felles nasjonal standard for registrering, distribusjon og fremfinning av historisk arkivdata. Både IKAF, Samisk arkiv og Statsarkivet i Tromsø benytter dette verktøyet og det er tilgjengelig på samisk. Det er også nødvendig å sette av midler til opplæring i ASTA. Registrering privatarkivmateriale i ASTA, digitalisering og tilgjengeliggjøring av privatarkivmateriale i Finnmark i den nasjonale nettkatalogen, Arkivportalen må være et sentralt mål. De museene som skal oppbevare arkivmateriale bør prioritere ressurser til oppbygging av godkjente lokaler.

5. Faglige prinsipper for privatarkivarbeidet

5.1. Mottak av arkiver

Et arkiv er en logisk helhet som omfatter alle typer dokumenter (protokoller, korrespondanse, regnskap, foto osv.) som er mottatt eller skapt av arkivskaperen. Dette innebærer at en institusjon som får tilbud om et arkiv skal ta i mot hele arkivet. Det vil være et grovt brudd på arkivfaglige prinsipper å bare ta imot deler av arkivet (for eksempel protokoller eller foto) fordi det vil medføre at dokumentasjonsverdien til materialet blir redusert. Eventuelle kassasjoner i et arkiv skal være arkivfaglig begrunnet og bør derfor ikke gjennomføres før en har oversikt over innholdet i arkivet.

I de tilfeller hvor et arkiv allerede er delt mellom depotinstitusjonene i fylket bør det vurderes å overføre dette til den institusjonen som har innsamlingspolitikk som omfatter det aktuelle arkivet.

Når en institusjon tar imot et privatarkiv skal vilkårene for mottaket dokumenteres i en avtale med arkiveier (jfr. arkivloven § 16, <http://www.lovdatab.no/all/nl-19921204-126.html>). Avtalen skal være skriftlig og omfatte følgende:

- Eiendomsretten til arkivet: Det må avtales om arkivet er en avlevering (eiendomsretten til arkivet overføres til depotinstitusjonen som overtar arkivet) eller deponering (eieren beholder eiendomsretten til arkivet).
- Publikums adgang til arkivet: Eventuelle avgrensninger (klausuler) i adgangen til arkivet må konkretiseres og tidsavgrenses. Institusjonene bør generelt være varsomme med å godta omfattende klausuler og i stedet foreslå at man skal følge reglene for adgang til offentlige arkiver (forvaltningsloven, <http://www.lovdatab.no/all/nl-19670210-000.html>).
- Deponent/givers tilgang til arkivet: Det må avtales om deponenten eller giveren skal ha spesiell rett til adgang til arkivet, for eksempel ved tilbakelån av materiale.
- Institusjonens disposisjonsrett over arkivet: Avtalen bør klargjøre vilkårene for institusjonens behandling og bruk av arkivet. Det vil si ordning, katalogisering og eventuell kassasjonsbehandling av arkivet, publisering av katalog eller annen informasjon av arkivet, digitalisering og bruk av materiale i utstillinger og publikasjoner, og lignende.
- Avtalen bør henviser til arkivlovens § 16 om overføring av eiendomsrett for deponerte arkiv og bortfall av klausuler etter 100 år.

5.2. Ordning og arkivbeskrivelse

En institusjon som tar imot arkiver skal føre fortløpende register over de arkivene som er mottatt. Dette registeret bør gi opplysninger om arkivskaper, arkivinnhold, om arkivet er ordnet og uordnet, og når og fra hvem det ble mottatt.

Ordning av arkiver skal skje i samsvar med arkivfaglige prinsipper. Den fysiske ordningen av et papirbasert arkiv skal ta vare på (eller evt. rekonstruere) det opprinnelige systemet til arkivet. Når et arkiv blir ordnet skal dette dokumenteres gjennom en egen arkivbeskrivelse (arkivkatalog). Arkivbeskrivelsen bør inneholde informasjon om arkivskaperens samfunnsmessige funksjoner og om arkivets historie, i tillegg til lister over arkivmateriale. International Council of Archives har utarbeidet en standard for arkivbeskrivelse som er

tilgjengelig på http://www.ica.org/sites/default/files/isad_g_2e.pdf . Denne ligger til grunn for de fleste norske arkivinstitusjoner. Dersom man velger å bruke andre systemer til arkivbeskrivelse bør en likevel følge ISAD(G)-standarden så langt som mulig.

Når et arkiv blir ordnet og beskrevet er det nødvendig at opplysninger som ikke skal være offentlig tilgjengelige blir skjernet mot allmenn tilgang. Dette kan for eksempel gjelde ved sensitive personopplysninger i bedrifts- og personarkiv. Arkivlister og kataloger skal gi oversikt over saker og dokumenter som inneholder slike opplysninger, slik at man unngår ulovlig tilgang. Dette gjelder også for materiale som er klausulert i avtale med giver/deponent. Mottaksregistre og arkivkataloger skal være offentlig tilgjengelige.

5.3. Oppbevaring og sikring

Arkivmateriale skal oppbevares på en slik måte at det er sikret mot ulovlig tilgang og mot skader på grunn av klima og annen ytre påvirkning.

I arkivforskriftens kapittel 4. (<http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19981211-1193.html#map011>) er det gitt bestemmelser om oppbevaring av offentlige arkiver. Disse inneholder krav til klima i arkivrommet og sikring mot fukt og vannskader, mot brann, innbrudd og skadeverk. Riksarkivet har utarbeidet en egen veiledning om arkivlokaler og oppbevaring av arkiver (se <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Offentlig-forvaltning/Arkivering/Arkivlokaler>). Private arkiv inneholder vesentlig samfunnsdokumentasjon og bør derfor bevares under like gode forhold som offentlig arkiv.

6. Faglig nettverk for privatarkivarbeidet

6.1. Organisering

Som nevnt blir det etablert et nettverk for de institusjonene som er omfattet av samhandlingsplanen for privatarkiv. Nettverket skal være et samarbeidsorgan og en faglig ressurs og skal drøfte innsamlingsplaner, faglige utfordringer og samarbeidsformer.